

Apologija teološkog obrazovanja

Narav, uloga, svrha, prošlost i budućnost teološkog obrazovanja

Ervin Budiselić
Biblijski institut, Zagreb
ebudiselic@bizg.hr

UDK:37.01; 378.1;286;287
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 7, 2013.
Prihvaćeno: 9, 2013.

Sažetak

Budući da se ponekad formalno akademsko teološko obrazovanje smatra nepotrebnim, ovaj članak nudi svojevrsnu apologiju akademskog teološkog obrazovanja tako što ističe kako bavljenje teologijom nije privilegija samo "elitnih" teoloških krugova, nego svih vjernika. Ako je to tako, onda se rasprava ne bi trebala usmjeravati na argumente za ili protiv bavljenja teologijom, nego na pitanje kakvom vrstom teologije se bavimo i koliko je ona kvalitetna. Autor nudi kratki povijesni pregled razvoja teologije kao akademske discipline, prikazuje sadašnje izazove s kojima se teologija suočava i nudi smjernice za budućnost teološkog obrazovanja. Budućnost akademskog teološkog obrazovanja autor vidi u korištenju Biblije kao temelja za teologiju, važnosti prakse kao krajnjem cilju teološkog obrazovanja, te u služenju i pomaganju Crkvi ne bi li ona dosegla zrelost i jedinstvo u vjeri.

Ključne riječi: teološko obrazovanje, praksa, Crkva, Biblija, odnos akademije i eklezije

Uvod

U svakodnevnom govoru među vjernicima teologija ponekad biva karakterizirana kao nešto nekorisno i apstraktno, a oni koji se bave njome smatraju se "niš koristi" jer samo mlate praznu slamu i filozofiraju, i često im se spočitava nedostatak prakse i življenja onoga što govore. Iako je to ponekad točno, ovakva predrasuda prema teologiji zapravo nije predrasuda prema teologiji općenito, nego

predrasuda prema “krivoj vrsti” teologije. Drugim riječima, ljudi koji kritiziraju teologiju i one koji se bave njome, kritiziraju vlastitu pogrešnu predodžbu koju imaju o teologiji, jer teologija nikada ne smije biti nešto apstraktno, uzvišeno i nepraktično. Stoga gore navedenu popularnu predodžbu o teologiji koja se često kritizira od strane vjernika možemo zajednički odbaciti i osuditi kao nešto što je pogrešno i što nam uistinu ne treba. No kakva je zapravo narav, uloga i važnost teologije i teološke misli za kršćanstvo i posebice za Crkvu?

Teza je ovog članka da se bavljenje teologijom ne može izbjeći, a formalno teološko obrazovanje ukoliko želi imati budućnost, ne smije postati svrhom samom sebi i izgubiti naglasak na Bibliji kao temelju teologije, ne smije izgubiti iz vida važnost prakse kao krajnjeg cilja teološkog obrazovanja, mora biti u službi Crkve, i pomoći Kristovom Tijelu da dosegne zrelost i jedinstvo u vjeri (Ef 4,12-16) kao i pomoći u obnovljanju katoličke dimenzije Crkve.

Stoga ću se u ovome radu kritički i konstruktivno osvrnuti na teološko obrazovanje tako što ću najprije ukratko ukazati na ispravnu narav, ulogu i važnost teološkog obrazovanja, a onda ću to učiniti u kontekstu evandeoskog kršćanstva u RH. U konačnici, ukratko ću izložiti prošlost teološkog obrazovanja, sadašnje izazove, i buduće smjernice koje teološko obrazovanje treba slijediti ukoliko želi biti i ostati “aktualno” (usp. Kuzmič, 2009, 104).

Narav, uloga i važnost teologije

Govoreći o naravi teologije možemo reći sljedeće: teologija bi trebala imati svoj temelj u Svetom Pismu, dakle u Božjem otkrivenju danom ljudima, a ne u filozofiji, logici, sociološko-humanističkom pristupu, ili ljudskoj mudrosti. Kao svoj krajnji cilj teologija bi trebala imati oblikovanje života i prakse kako vjernika tako i Crkve. Protiv ovakve “vrste” teologije predrasude ne bi trebale postojati jer takva vrsta teologije jest ono što Crkvi treba. No na koji način bi takva vrsta teologije trebala biti prisutna u životu Crkve? Na ovo pitanje moguća su tri odgovora: teologija nam treba pomoći u otkrivanju sveto-pisamske istine; omogućiti nam postavljanje neugodnih pitanja; i pomoći nam da teologiju i praksu Crkve izložimo nužnoj i zdravoj kritičkoj misli.

David Wells tvrdi da se narav evandeoske teologije sastoji u otkrivanju onoga što je Bog rekao u i kroz Pismo. To znači da se doktrina (ono što je Bog rekao) ne može mijenjati u svakom novom naraštaju, ali teologija u svakom novom naraštaju i vremenu ima zadaću iznova i na svježiji način otkrivati i naviještati sadržaj onoga što je već rečeno u Bibliji (usp. Wells). Daniel Migliore slično razmišlja kada kaže kako je zadaća teologije neprestana potraga za puninom Božje istine. To ne znači da je teologija puko ponavljanje tradicionalnih doktrina, već

predstavlja uporno traganje za istinom koje se sastoji od spremnosti postavljanja pitanja kao i dovođenja vlastitih postavki u pitanje (usp. Migliore, 2004, 1-2). I konačno, Miroslav Volf ustvrđuje sljedeće: "Hoće li teologija biti apologija postojećeg stanja Crkve ili društva ili će zadržati svoju kritičku distancu? Teologija treba imati kritičku distancu prema Crkvi, ali ne u smislu odvajanja od Crkve nego u smislu bivanja kritičke misli Crkve" (Volf, 2011).

Narav, uloga i važnost teologije među evanđeoskim vjernicima u RH

Razmišljajući o evanđeoskoj teologiji u RH kao i odnosu evanđeoskih zajednica prema njoj, stječu se sljedeći dojmovi. Prije svega, teologijom se bave *svi vjernici* (bez obzira priznali oni to ili ne), no pitanje jest kakva je njihova teologija? Tko god kaže: "U Bibliji piše...", "Bog je rekao...", "Isus nam želi reći da...", "Kad je Pavao napisao ... time je mislio reći da...", itd. bavi se teologijom.¹ No pitanje je da li tumačenja koja slijede iza ovakvih izjava predstavljaju istinitu, točnu i cjelovitu teološku misao. Drugim riječima, čak i oni koji se protive formalnom teološkom obrazovanju ne mogu izbjeći bavljenje "teologijom." Da je tomu tako svjedoči i D. P. Davies koji u svojem članku "Who does Theology" ističe kako se teologijom zapravo bave *svi ljudi* jer je svim ljudima zajedničko (u manjoj ili većoj mjeri) iskustvo svjesnosti o postojanju dimenzije života koja nadilazi ovu nama poznatu ljudsku dimenziju života. Budući da se teologija bavi ljudskim iskustvom života i njegovim tumačenjem, teologijom se posredno bave svi ljudi (usp. Davies, 2008, 73, 75-77). No ako ovu definiciju teologije primijenimo na kršćanstvo (dakle, ako teologiju shvatimo kao aktivnost analize i tumačenja našeg životnog iskustva ili iskustava s židovsko-kršćanskim Bogom), neizbježno je zaključiti da se teologijom bave svi vjernici, samo što se neki od nas njome bave profesionalno (usp. Davies, 2008, 79).

Ako se svi bave teologijom na ovaj ili onaj način, odakle onda dolazi protivljenje formalnom studiju teologije? Iako razloga može biti puno, A. Scott Moreau iznosi zapažanje koje nam može dati odgovor na to pitanje. Govoreći o fundamentalističko-modernističkom sukobu koji je tinjao krajem 19. i početkom 20. st., Moreau ističe kako je u Americi taj sukob zahvatio i vodeća denominacijska sveučilišta te su mnogi fundamentalisti počeli osnivati biblijske institute (kao su-

1 No bavljenje teologijom ne mora uključivati tako očite izjave poput gore navedenih. William C. Placher tako kaže kako se svi kršćani uvijek bave teologijom jer teologija uključuje promišljanje o svojoj vjeri. Stoga kada npr. pokušavamo objasniti smrt nekog djeteta izjavama "Bog nije htio da se to dogodi" ili "Ono je sada u nebu", mi se bavimo teologijom. Nadalje, kada pojašnjavamo nekome da ne može uzeti Gospodnju večeru zato jer nije kršten, ili pjevamo pjesmu "Da moj Isus ljubi me, znam iz svoje Biblije", ovakvo nešto pretpostavlja teologiju (usp. Placher, 2003, 1).

protnost koledžima i sveučilištima) jer su smatrali da je biti obrazovan jednako biti teološki liberalan (usp. Moreau, 2011, 8). Prema ovakvom shvaćanju, formalno teološko obrazovanje jest neprijatelj kršćanstvu, jer predstavlja vid liberalne teologije koja dovodi u sumnju fundamentalne kršćanske teološke postavke.² No je li to baš tako?

Drugo, evandeoske crkve imaju svoju tradiciju i način djelovanja, i postavlja se pitanje koliko i do koje mjere su takve crkve spremne preispitivati svoju tradiciju, praksu i vjerovanje te postavljati neugodna pitanja? Izbjegavanjem preispitivanja i nespremnosti da se postavljaju neugodna pitanja, postoji opasnost da se te i takve crkve utabore u pogrešnoj teologiji i praksi te od toga stvore tradiciju koja se ne smije nikako dovesti u pitanje, jer bi takvo nešto predstavljalo izdaju ili tome sl. Carson (1984, 14) upozorava na opasnost od nespremnosti da uistinu čujemo ono što nam biblijski tekst poručuje:

Pažljivo rukovanje Biblijom omogućit će nam da ju 'čujemo' bolje. Vrlo je jednostavno učitavati u tekst Pisma tradicionalna tumačenja koja smo primili od drugih. Na taj način možemo nenamjerno prenijeti autoritet Pisma na naša tradicionalna tumačenja i tako im pripisati pogrešnu, pa čak i idolopoklonsku razinu sigurnosti. Budući da se tijekom prenošenja tradicije mijenjaju, tijekom vremena možemo se naći u situaciji da odlutamo od Božje riječi, a istovremeno tvrditi kako su sva naša teološka razmišljanja 'biblijska' i shodno tome, istinita. Ako se nalazimo u takvome stanju, mi proučavamo Bibliju nekritički, i to će nas najvjerojatnije još više učvrstiti u našim pogreškama.

I konačno, postoji sklonost da se svaka kritika postojećeg stanja, uređenja i djelovanja crkve shvaća kao kritiziranje i napad na crkvenu zajednicu (napada na autoritet?) kao da se time želi učiniti nešto loše i našao. No zašto bi kritika sama po sebi bila nešto negativno? Davies (2008, 78) ustvrđuje kako je kritička dimenzija teologije nužnost, no ona ujedno može pojedinca dovesti u nepriliku:

Prihvatanjem takvog kritičkog odmaka teolog će gotovo sigurno biti doveden do sukoba s autoritetom unutar zajednice vjere, ali i izvan nje. Nije nepoznatica da teolozi dolaze u sukob s crkvenom hijerarhijom, i danas ne treba tražiti daleko da bismo našli primjere teologa koji se nalaze u sukobu s političkim snagama. No to tako treba biti. Svo obrazovanje, ili u ovome slučaju prakticiranje teologije, predstavlja izazov onima kojima je u interesu očuvanje *statusa quo*.

Zaključak koji se nameće jest taj da crkvene zajednice koje odbacuju teološku kritičku misao zapadaju u apologiju postojećeg stanja što samo po sebi ne mora biti ništa loše, osim ako se time brane pogrešna vjerovanja ili pogrešni načini crkvenog života i djelovanja.

2 Za više informacija o ovoj temi na hrvatskom jeziku vidi u: Jambrek, Stanko (2003). *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj*. Zagreb: Bogoslovni institut, 175-80.

Prošlost teološkog obrazovanja

Ako gledamo sa stanovišta Biblije, pojmovi kao što su “teologija,” “teološko obrazovanje,” ili “teološka škola” nisu strogo biblijski pojmovi (usp. McGrath, 2006, 156-57). Stoga se može postaviti sljedeće pitanje: ako evanđeosko kršćanstvo temelji svoju vjeru na kredo *sola scriptura* (samo Pismo), može li se teologija i postojanje teoloških škola biblijski opravdati?

Ako pod pojmom “biblijski” podrazumijevamo ono što se nalazi zapisano ili spomenuto u Bibliji, onda tamo nailazimo na aktivnost “poučavanja”. Židovski model obrazovanja prema kojem je obitelj imala važnu ulogu u poučavanju o Bogu, tri godine Isusova života koje je između ostalog posvetio poučavanju učenika, te učiteljska služba poučavanja u Crkvi govore o tome da Sveto pismo poznaje aktivnost poučavanja o Bogu. Dakle, *forma* unutar koje se poučavanje događa jest različita (obitelj, lokalna crkva, grupa ljudi, itd.), ali naglasak nije toliko na formi koliko na *aktivnosti učenja* i *sadržaju* onoga što se poučava.

Ako ovu ideju primjenimo na teologiju tj. teološko učenje, onda možemo reći da Biblija ne poznaje *formu* zvanu “teološke škole” te one nisu “biblijske” u gore navedenom smislu riječi. Međutim, budući da teološke škole provode aktivnost proučavanja i poučavanja o Bogu, njihovo je postojanje u tome smislu “biblijsko”.³ Iz ovoga slijedi da jedino ako *teologija* ostane u službi Crkve i bude aktivno uključena u njezin život i rad, te izbjegne zamku postajanja autonomne akademske discipline odvojene i od društva i od Crkve, ona tada uistinu poprima svoju “bibličnost.” No kako smo uopće došli do teoloških škola? Slijedi kratak i sažet povijesni pregled ovog razvoja.

Harold Rowdon primjećuje da u ranoj Crkvi nailazimo na malo podataka o formalnom treniranju crkvenih vođa, a razlog tome vidi u karizmatškoj naravi službi kao što su apostoli, proroci i učitelji, kojima nije trebala formalna poduka, a postojanje takvih duhovnih darova - karizmi značajno je doprinjelo poučavanju i usmjeravanju tek rođene Crkve u apostolskom dobu (usp. Rowdon, 1971, 75). No prema tom zaključku ispada kako je teološko obrazovanje u našem vremenu rezultat nedostataka karizmi. Pažljivijim čitanjem Novog zavjeta vidljivo je da postojanje karizmi ne isključuje pouku, učenje, opomene i poticaje da se raste u istini, spoznaji Boga, i ostane vjeran otkrivenju koje nam je dano u Isusu Kristu (vidi Mt 28,20). Drugim riječima, rana Crkva je također bila uključena u aktiv-

3 Sličan primjer ovome možemo naći u postojanju „misijskih (paracrkvenih) organizacija“. Poznaje li Sveto pismo izričito koncept „misijskih (paracrkvenih) organizacija“? Ne! Ali poznaje koncept misije i poslanja. Kao i u slučaju teoloških škola, dokle god postoji aktivnost koja je biblijska, forma unutar koje se odvija ta aktivnost ne mora nužno biti izričito spomenuta u Bibliji da bismo je mogli nazvati „biblijskom“.

nost "teološkog" obrazovanja svojih vjernika, iako nisu imali teološke škole, fakultete i "biblijske" škole. No u drugome stoljeću Crkva vodi dijalog sa Židovima i poganima, a s druge strane suočena je s izazovom gnosticizma i hereza. Sve to neminovno dovodi do potrebe sustavnog obrazovanja crkvenih vođa kao i do jasnijeg određivanja kršćanske doktrine, kanona i poučavanja u autoritativnom tumačenju svetih Spisa (usp. Rowdon, 1971, 76).

U ranom srednjem vijeku (od 500. do 1000. god. pos. Kr.) teološko obrazovanje je bilo prisutno u samostanima, a Rowdon to povezuje s činjenicom da je Crkva u tom razdoblju bila suočena s provalom barbara te potrebom da ih obrati i ujedno očuva rimsku kulturu koja je do neke mjere bila kristijanizirana (usp. Rowdon, 1971, 77). No do promjene za teologiju dolazi u 12. st. kada se osnivaju zapadnoeuropska sveučilišta, a teologija postaje jedna o triju viših razina fakulteta. Do tada se teologija pretežno bavila praktičnim pitanjima poput molitve i duhovnosti, a ne teoretskim predmetima, te je bila prisutna u katedralama i samostanima. No osnivanjem sveučilišta, studij teologije postepeno prelazi iz samostana i katedrala na sveučilišta. U tome se razdoblju vodila bitka da li će teološki studij biti spekulativna i teoretska disciplina, ili praktična disciplina (usp. McGrath, 2006, 157).

Paralelno s ovim promjenama javljaju se kritičari teologije poput Jeana Gersona i Nicolasa Poilevilaina (de Clemanges) koji kritiziraju teologiju koja je s vremenom sve više postala zaokupljena skolastičkim spekulativnim načinom poučavanja teologije. Gerson je kritizirao ondašnje teološko obrazovanje ističući njegovu beskorisnost, jer se bavi primarno krajnjim špekulacijama i nemogućim temama. Također je kritizirao teologe koji naginju raspravi o nevjerojatnim i apсурdnim temama povrh Biblije i moralne teologije koristeći pri tome jezik koji razumiju samo eksperti (usp. Ozment, 1980, 75). Clemanges je pak zagovarao praksu kao jedini cilj teologije. Prema njemu, prvi zadatak teologa ili propovjednika jest život u skladu s Božjim zapovijedima i na taj način, imitiranje Krista (Ozment, 1980, 78). No, kao što McGrath (2006, 157) primjećuje, iako je reformacija pokušala iznova otkriti praktične naglaske studija teologije,

kasniji protestantski pisci, koji su djelovali u sveučilišnom okruženju, uglavnom su se vratili srednjovjekovnom razumijevanju teologije kao teoretskog predmeta, premda su jasno naznačili da ona ima jasne praktične implikacije u području duhovnosti i etike.

Govoreći o prošlosti evandeoskog teološkog obrazovanja, Larry J. McKinney govori o naglascima koji su bili karakteristika takvog obrazovanja:

1. Predanje biblijskom treningu: temeljito poznavanje Biblije oduvijek je zauzimalo središnje mjesto u obrazovnim ciljevima naših institucija. Ozbiljno predanje Riječi Božjoj kao autoritetu za naš cijeli život, kako za naša razmišljanja, ali i za to kako živimo, oduvijek je bila njihova glavna karakteristika.

2. Predanje Velikom poslanju: širenje Evanđelja bila je glavna željena posljedica naših obrazovnih programa. Želja da se proizvedu ljudi koji će promijeniti svijet i želja da se studenti zaraze strašću za osvajanjem svijeta za Krista bila je od iznimne važnosti.

3. Predanje svetome životu: pitanja karaktera, životnog stila, integriteta i pobožnosti oduvijek su bila važna. Potrebno je voditi računa oko odnosa između vjerovanja i ponašanja, ispravnog razmišljanja i ispravnog življenja.

4. Predanje oblikovanju za službu: to je bio razlog postojanja evanđeoskih fakulteta i učilišta, opremanje studenata za kvalitetnu crkveno orijentiranu službu. Većina, ako ne i sve karakteristike institucija koje su povezane s ICE-TE-om⁴, mogu se sažeti pod jednu riječ 'trening' (McKinney, 2003, 2).

No McKinney ističe kako sadašnje stvarnosti s kojima je teološko obrazovanje suočeno zahtijevaju promjene. Nove okolnosti uključuju sljedeće stvari: a) u prošlosti su polaznici škola bili usmjereni na dobivanje diploma koje bi im omogućile neko zvanje i rad unutar crkve, a danas mnoge crkve u Americi zahtijevaju od pastora završeni magisterij; b) globalizacija je dovela do veće mobilnosti studenata, škola, promjena unutar sadržaja i načina izlaganja lekcija (distance learning npr.), te do promjena u strukturi studentske populacije. No promjene nisu nužne samo zbog novonastale situacije, nego i zbog modela teološkog obrazovanja koji su se pokazali pogrešnima i promašenima (usp. McKinney, 2003, 3-4; 1982, 85-86).

Sadašnja situacija, izazovi i problemi

Razmatrajući novonastalu situaciju te odnos između obrazovanja na Zapadu i u Trećem svijetu, kao i pojavu "učenja na daljinu" (distance learning), kao ključan problem Louis McKinney (1982, 88-89) ističe napetost između akademske izvrsnosti i duhovnog oblikovanja - oblikovanja koje uključuje djelovanje Svetog Duha u životu pojedinca:

Sofisticirane urbane crkve i napredne teološke škole diljem svijeta trebaju nacionalne lidere sa superiornim akademskim kvalifikacijama. Svi se mi s time slažemo. Opasnost koja se nalazi u akademskim teološkim programima nije u diplomama ili stupnju obrazovanja – opasnost leži u onome što ti programi mogu napraviti ljudima. Elitistički profesionalni pastor koji izađe iz neke od naših teoloških institucija čista je suprotnost voditelju sa srcem sluge kakvog naše crkve trebaju. Diplome mogu pomoći; elitizam i profesionalizam zasigurno ne. Možemo li imati jedno bez drugoga?

4 International Council for Evangelical Theological Educators.

Promišljajući o utjecaju zapadnjačkog obrazovnog sustava na zemlje Trećeg svijeta, misiolog Harvie M. Conn opaža da izjednačavanje poučavanja s školovanjem, učenja o misiji sa zapadnim misijama, teoretiziranja s znanjem, i prakse (engl. practice) s "praxis" (interakcija između refleksije i akcije, teorije i prakse) predstavljaju lažne pretpostavke koje pak dovode do stvaranja institucionalizma, elitizma, odvajanja, apstraktizma i pragmatizma (usp. McKinney, 2003, 4). Anil Solansky, bivši dekan *Union Biblical Seminary* u Indiji zaključuje kako teološko obrazovanje ne treba samo inovacije ili bolje metode, nego radikalanu promjenu u samome konceptu obrazovanja kojeg naziva "učenjem kroz iskustvo" nasuprot sakupljanju sadržaja i količine informacija. Studente je potrebno tretirati kao osobe, a ne kao kutije koje se trebaju postupno ispuniti s logično uređenim paketima informacija. Studenti bi trebali rasti u sposobnostima i u iskustvima hodanja s Bogom (2 Pt 3, 18) (usp. McKinney, 2003, 5).

McKinney još navodi mišljenje Kena Gnanakana koji smatra kako se teološko obrazovanje treba vratiti svojim temeljima, a temelj uključuje: "poticanje studenata da čeznu za spoznajom Boga, fokus na službi ljudima, život koji je oblikovan biblijskim vrijednostima, i relevantno izražavanje vjere unutar kulturnog konteksta" (McKinney, 2003, 5), kao i Roberta Ferrisa koji zagovara obnovu teološkog obrazovanja na temelju biblijskog razumijevanja Crkve i uloge vodstva unutar Crkve (usp. McKinney, 2003, 5).

Govoreći o sadašnjim izazovima i problemima u teološkom obrazovanju vrijedno je još spomenuti i document ICETE⁵ nazvan "Manifesto on the Renewal of Evangelical Theological Education" u kojem se uz određene ograde,⁶ identificiraju sadašnji izazovi evangeoskog teološkog obrazovanja i nude neke smjernice za "bolje sutra". Manifesto ističe kako u evangeosko teološko obrazovanje treba uvesti i osnažiti sljedeće aktivnosti: a) *kontekstualizacija teološkog obrazovanja* koja će se ostvariti ustrojavanjem kurikuluma i sadržaja svakog predmeta unutar kurikuluma, ne bi li na taj način predmeti koji se poučavaju bili prikladni kontekstu unutar kojeg se poučavaju; b) *teološka edukacija koja mora biti u službi kršćanske zajednice* tj. što je više moguće usklađena s potrebama i očekivanjima kršćanskih zajednica; c) *strateška fleksibilnost* koja uključuje fleksibilnost: u području pristupa i načina obrazovanja; u posvećivanju pažnje obrazovanju svih tipova vođa, a ne samo nekih (npr. školovanje ljudi samo za pastirsku službu); te u području

5 International Council for Evangelical Theological Education

6 Npr. u dokumentu se ističe: "Manifest ne nastoji prezentirati sveobuhvatni model kvalitetnog teološkog obrazovanja. Radije, on nastoji identificirati određene propuste u našem nastojanju ostvarivanja tog modela. Ovaj manifest također ne nastoji utvrditi svaki oblik obnove koji se treba učiniti. Radije, on nastoji identificirati one određene aspekte oko kojih se čini da već postoji konsenzus....Manifest, dakle nije završni korak, već predstavlja praktičan prvi korak u neprestanom nastojanju obnove."

akademskeg nivoa obrazovanja; d) *razvijanje teologije teološkog obrazovanja*, ne bi li na taj način teološko obrazovanje bilo uistinu utemeljeno u cjelovitoj Božjoj istini i planu; e) *kontinuirano procjenjivanje* provođenja teološkog obrazovanja; f) *uspostavu teoloških programa koji odražavaju kršćanski obrazac zajedništva* što znači da teološke škole trebaju prestati biti "tvornice" koje proizvode diplomante, a trebaju biti više zajednice u kojima ljudi zajednički se igraju, rade, druže, jedu i slave Boga; g) *razvijanje integrativnih programa* koji će obuhvatiti duhovne i praktične ciljeve s onim akademskim; h) *razvijanje obrazovanja* koje će u studentima oblikovati i izgraditi narav sluga, a ne elitizma; i) *razvijanje novih i inovativnih metoda poučavanja*; j) *razvijanje programa koji razvijaju obrazac holističkog razmišljanja* i koji ističu biblijske istine kao integrirajuću srž stvarnosti; k) *razvijanje programa* koje studentima daju *osnove za cjeloživotno učenje i rast*; l) *poticanje suradnje između teoloških programa*.

Budućnost teološkog obrazovanja

Gore navedene tvrdnje o sadašnjim problemima i izazovima u teološkom obrazovanju ne odražavaju i nisu slika teološkog obrazovanja općenito, no u eri globalizacije, međupovezanosti i međuovisnosti, one zasigurno odražavaju stanje jednog većeg dijela cjelokupnog korpusa teološkog obrazovanja. I stoga je prikladno postaviti pitanje što nosi budućnost teološkom obrazovanju, i kako teološko obrazovanje može ostati aktualno, a ne biti lažno i patvoreno. Markham iznosi zanimljivo opažanje koje naizgled govori u prilog ukidanju teološkog obrazovanja:

Još jedan izazov za voditelje teološkog obrazovanja jest sljedeći: tradicije koje najviše posvećuju pažnje teološkom obrazovanju su u opadanju, dok one koje tome posvećuju manje vremena rastu i jačaju. Tako na primjer Prezbitarijanska crkva (u SAD-u) ima neke od najboljih učilišta na svijetu (Princeton Theological Seminary i Columbia Theological Seminary), ali je u razdoblju od 1999 do 2004 Prezbitarijanska crkva izgubila dvjesto tisuća članova, što je gubitak veći od jedne druge velike protestantske denominacije tijekom tog razdoblja. Usporedimo to s pentekostalizmom, koji, kao što to David Martin objašnjava, 'uključuje oko četvrt milijarde ljudi', a samo u SAD-u ima oko deset miliona članova i nastavlja rasti. Training kojim su izloženi ti pastori često je ograničen i neformalan. Većina voditelja zajednica dolazi i razvila se unutar samih zajednica, a njihovo je obrazovanje ograničeno na biblijske koledže. Ova usporedba kao da pokazuje kako bolje teološko obrazovanje stvara manje učinkovite voditelje zajednica (Markham, 2010, 157).

No, znači li to da je put do crkvenog rasta ukidanje teološkog obrazovanja? Znači

li to da je teologija zapravo kočnica i prepreka crkvenom rastu? Odgovor je, naravno, negativan.

Za razliku od Markhamovog stava prema kojem ispada "manje teologije – bolji crkveni voditelji", ja smatram da će u budućnosti teološko obrazovanje ostati važan čimbenik u životu i radu Crkve. Upitno je hoće li biti moguće teologiju iznova vratiti u okvire crkava i samostana, jer bi time teološke škole i učilišta prestala s radom. No akademija kao takva nipošto se ne smije odvojiti od eklezije, jer kao što Barth tvrdi, teologija je *crkvena disciplina* u kojoj Crkva neprestano ispituje samu sebe u skladu s mjerilom kojeg predstavlja Isus Krist posvjedočen u Pismu (usp. Migliore, 2004, 16).

U skladu s time, ukoliko akademsko teološko obrazovanje želi izbjeći negativne posljedice o kojima Markham govori, ono mora voditi računa o četiri stvari: a) ne smije postati svrhom samom sebi i izgubiti naglasak na Bibliji kao temelju teologije; b) ne smije izgubiti iz vida važnost prakse kao krajnjeg cilja teološkog obrazovanja; c) ono mora biti u službi Crkve i pomoći joj da dosegne zrelost i jedinstvo u vjeri (Ef 4, 12-16); d) i konačno, teologija ima potencijal obnoviti katoličku dimenziju Crkve. Slijedi razmatranje navedenih tvrdnji.

Biblija kao temelj teološkog obrazovanja

O važnosti i ulozi Biblije u teološkom obrazovanju nije potrebno trošiti riječi jer Biblija kao Riječ Božja, Sveto pismo i nadahnuti zapis Božjeg otkrivenja predstavlja nezamjenjiv element kršćanske teologije. Ona bi stoga trebala imati primat ispred teološkog promišljanja koje se temelji na ljudskom razumu (ljudskom promišljanju), iskustvu i crkvenoj tradiciji. To ne znači da su ti elementi nepotrebni, već su sekundarni u odnosu na Bibliju. Međutim, u teološkom obrazovanju Biblija se počesto suočava s dva izazova: jedan izazov predstavlja uvođenje novih predmeta koji istiskuju biblijske predmete, a drugi je izazov biblijski kriticism.

U svjetlu razvoja novih znanstvenih disciplina Biblija se nalazi pred sve većim pritiskom opstojnosti unutar kurikulumu teoloških škola. Uzmimo za primjer potrebu da kršćanska vjera bude "kontekstualizirana". Što to znači? To znači da ukoliko određena teološka škola želi svoju pažnju usmjeriti na kontekstualiziranje kršćanske vjere, ona mora u svome nastavnome planu i programu naći mjesta za kolegije koji se bave proučavanjem *konteksta* tj. određenog društva unutar kojeg se teološko obrazovanje događa. Dakle, otvaraju se vrata za svojevrsnu "sociološku teologiju." Ukoliko se želi proučavati svjetonazore i vjerovanja određenog društva, to će opet zahtijevati da se u kurikulumu dadne više mjesta poučavanju filozofije. Psihologija kao proučavanje ljudske psihe također može zauzeti značajno mjesto u nastavnome programu.

Također, moguće je proučavati i određena aktualna "vruća" pitanja iz teološ-

ke perspektive što opet zahtijeva uvođenje takvih kolegija u nastavni program teološke škole. I lista se nastavlja.... No budući da kurikulum ne može podnijeti beskonačno širenje, teološke škole nalaze se pred izborom odabira predmeta koji će se poučavati: hoće li naglasak biti na Bibliji ili će Biblija ustupiti svoje mjesto “suvremenijim” i “aktualnijim” kolegijima.

Drugi izazov koji djelomično pojašnjava zašto unutar teološkog obrazovanja Biblija ustupa mjesto drugim humanističkim predmetima jest biblijski kriticiizam. Prema Walteru Winku (1973), povijesno-kritička metoda kojoj je Biblija često izložena čini Bibliju nerelevantnom ili kako on to kaže “bankrotiranom”:

Ona je bankrotirana isključivo zato jer ne može ostvariti ono što većina vjernika smatra da je njezina svrha: tumačiti Pismo na način da prošlost bude oživiljena i rasvijetli našu sadašnjost dajući nam nove mogućnosti za osobnu i društvenu promjenu.

Nadalje, Wink ustvrđuje kako je posljedica ovakvog pristupa Bibliji svođenje iste na “mrtvo slovo” i u toj shemi Biblija postaje “sterilna” a mi “prazni”. “U konačnici, ovakvo akademsko biblijsko poučavanje stvara ljude koji nisu sposobni nositi se s problemima ljudi u njihovim svakodnevnim životima” (Wink, 1973). Iz tog razloga Michael C. Griffiths opaža kako se mnogi studenti teologije tijekom studiranja duhovno osjećaju kao da se nalaze u „pustinji“, te ističe kako ovakvo iskustvo nemaju samo studenti u evanđeoskim teološkim sveučilištima, nego i u evanđeoskim učilištima i školama (usp. Griffiths, 1990, 7).

No, kako i u kojoj mjeri je Biblija zastupljena u teološkom obrazovanju nekih teoloških škola u RH? Konkretno i točan odgovor je nemoguće dati prije svega zato što je samo na temelju proučavanja nastavnog plana i programa određene škole nemoguće dati takav odgovor, a djelomično i zato što prisutnost Biblije u nekom nastavnom planu i program ne govori o tome s kojeg se stanovišta pristupa Bibliji: sa stanovišta povijesno-kritičke metode ili nekog drugog stanovišta. Također, Biblija može biti prisutna i u onim predmetima koji izričito ne nose u sebi naziv “biblijska...”, “Stari zavjet/starozavjetna...” ili “Novi zavjet/novozavjetna...” No, kada bismo se usudili samo na temelju nastavnih programa usporediti zastupljenost Biblije u teološkom obrazovanju nekih škola u RH, onda bismo došli do sljedećih pokazatelja:⁷

- 7 Odrediti mjeru zastupljenosti Biblije u teološkom obrazovanju pojedine škole je pomalo nezahvalna i subjektivna stvar jer Biblija, biblijski tekstovi, ideje i koncepti protežu se kroz sve kolegije. Stoga ću se u ovom prikazu ograničiti na kolegije koji u svome nazivu sadrže naziv Biblije, neke biblijske knjige ili su posvećeni proučavanju biblijskog sadržaja. Biblijske jezike nisam uključio u kategoriju predmeta koji se temelje na Bibliji. Izborni predmeti mogu, ali i ne moraju uključivati kolegije koji se temelje primarno ili isključivo na Bibliji te stoga i njih nisam uključio u kategoriju predmeta koji se temelje na Bibliji.

Visoko evanđeosko teološko učilište u Osijeku u opisu nastavnog plana i programa u priručniku "Teološki studij - diplomski studijski program" 2005./2006. god. daje pregled petogodišnjeg studija koji se sastoji od deset semestara. Od ukupno 78 obveznih predmeta (minus osam izbornih predmeta), 15 predmeta spadaju u kategoriju predmeta koji se primarno ili isključivo temelje na Bibliji. Tih 15 predmeta obuhvaćaju opći uvod u proučavanje Pisma, uvod i egzegezu pojedinih biblijskih knjiga te biblijske teologije Staroga i Novoga zavjeta (Teološki studij, 16-19). Iako su ovi podaci zastarjeli, oni ipak mogu biti indikativni.

Teološki fakultet *Matija Vlačić Ilirik*⁸ nudi opis trogodišnjeg programa u trajanju od šest semestara. Od ukupno 56 obveznih predmeta (minus deset izbornih predmeta), deset predmeta spadaju u kategoriju predmeta koji se primarno ili isključivo temelje na Bibliji. U prvoj godini nudi se *Uvod u Novi zavjet* I i II te *Povijesni kontekst Biblije*, na drugoj godini *Uvod u Stari zavjet* I i II, a treća godina sadrži 4 kolegija egzegeze (po dva iz svakog zavjeta) i kolegij *Uvod u egzegetske metode*.

Katolički bogoslovni fakultet Zagreb⁹, smjer filozofsko-teološki studij, daje pregled petogodišnjeg studija koji sadrži ukupno 82 obvezna predmeta (minus 15 izbornih predmeta), a od toga devet predmeta spadaju u kategoriju predmeta koji se primarno ili isključivo temelje na Bibliji. Ovdje su uključeni opći uvod u Pismo, uvodi i egzegeze pojedinih biblijskih knjiga kao i biblijske teologije Starog i Novog zavjeta.

Biblijski institut Zagreb¹⁰ nudi pregled trogodišnjeg preddiplomskog studija teologije u trajanju od šest semestara. Od ukupno 52 obveznih predmeta (minus šest izbornih predmeta), 12 predmeta spadaju u kategoriju predmeta koji se primarno ili isključivo temelje na Bibliji. Tih 12 predmeta obuhvaćaju *Uvod u Bibliju*, preglede Staroga i Novoga zavjeta, egzegeze biblijskih knjiga kao i biblijske teologije Staroga i Novoga zavjeta.

U postocima, na VETU-u udio biblijskih predmeta iznosi 19,23%, na MVI-u 17,85%, na KBF-u 10,97, a na BI-u 23%.

Praktična svrha teološkog obrazovanja

Praktična strana teološkog obrazovanja znači da bi učitelji teologije trebali (koliko god je to moguće) imati znanje koje je povezano s iskustvom u onome o čemu

8 Vidi poveznicu: Program studija, preddiplomski sveučilišni studij Protestantska teologija, <http://www.tfmvi.hr/program-studija/index.html>.

9 Vidi poveznicu: [http://www.kbf.unizg.hr/upload/files/392_180-predavanja 2012.pdf](http://www.kbf.unizg.hr/upload/files/392_180-predavanja%202012.pdf).

10 Vidi poveznicu: Nastavni program za preddiplomski studij teologije http://www.bizg.hr/attachments/051_Nastavni-plan.pdf.

govore, a pouka studenata se ne bi trebala svoditi samo na prenošenje informacija, nego uključivati i duhovno oblikovanje i osposobljavanje studenata da u praksi žive i obavljaju različite kršćanske/crkvene službe.

Iako Bill Johnson nema baš previše veze s akademskim teološkim obrazovanjem te ga možemo smatrati upitnim autoritetom u ovome području, on vjerujem, ispravno i s pravom kritizira američku kulturu (a time posredno i ostale kulture) koja je “kastirala ulogu učitelja” na sljedeći način: “Moguće je pohađati fakultet, dobiti diplomu iz menadžmenta, a nikada zapravo ne biti poučavan od nekoga tko je i sam bio vlasnik firme ili uključen u posao upravljanja poslom” (Johnson, 2006, 80). No problem leži u sljedećem: “Mi više cijenimo koncepte i ideje od samih iskustava s rezultatima” (Johnson, 2006, 80). Slično njemu John Paver ustvrđuje da je struktura kurikuluma u modernom teološkom obrazovanju utemeljena na Friedrich Schleiermacherovoj podjeli koja je odvojila teoriju od prakse privilegirajući racionalne i univerzalne načine spoznavanja na uštrb drugih načina spoznavanja (usp. Paver, 2006, 1). Paver vjeruje da “terenska obuka” nije bila dovoljno integrirana u teološko obrazovanje te da je posljedično tome njezin potencijal u velikoj mjeri neostvaren (usp. Paver, 2006, 3).

Smatram da Johnson i Paver daju ispravne smjernice u kojima leži budućnost teologije. To ne znači da koncepti i ideje nisu bitne, već koncepti i ideje koji su spojeni s iskustvom i rezultatima predstavljaju puninu onoga što teologija jest, te je na taj način sprječavaju da postane aktivnost “mlaćenja prazne slame” koja nikome ne koristi. Na taj način u znatnoj mjeri će se spriječiti pojava da teologiju predaju profesori koji u praksi ili nemaju iskustva o onome što govore, ili nemaju svjedočanstvo življenja onoga što govore. Ili recimo to ovako: lekcije o Božjoj ljubavi i vjernosti ne bi trebali poučavati oni koji uzrokuju razdore u Kristovom tijelu ili se na svoju inicijativu rastavljaju od svojih bračnih partnera; lekcije o crkvenom rastu i službi ne bi trebali poučavati oni koji nikada nisu bili uključeni u crkveni rast ili službu; lekcije o homileatici i evangelizaciji ne bi trebali predavati oni koji nikada ne propovijedaju ili evangeliziraju ... itd.

S druge strane, oni koji su podučavani, nakon završetka formalnog obrazovanja ne bi trebali samo imati glavu punu podataka i činjenica, već bi trebali biti osposobljeni za rad i služenje. O problemima u teološkom obrazovanju studenata koji se po završetku studija ne mogu snaći u radu u crkvenim zajednicama još je 1912. god. pisao Roland Allen:

Mi smo uspostavili potpuno umjetni standard obrazovanja kao nužan preduvjet za službu. Zahtijevamo dugo i skupo teološko obrazovanje čak i za službu đakona. Uzeli smo mlade ljude i treniramo ih da zauzmu poziciju autoriteta, tu vrlo ograničenu poziciju autoriteta koju starosjedioci mogu zauzeti pod

nadzorom stranih svećenika (Allen, 1912, 139).¹¹

No problem predstavlja i činjenica da ljudi koji se teološki obrazuju u školama po povratku u svoje crkvene zajednice nisu učinkoviti:

Takvi mladi ljudi koji su obrazovani, često su zbog svojeg obrazovanja van dodira sa svojim zajednicama. Oni se vraćaju svojim ljudima s čudnim idejama i čudnim navikama. Oni su usamljeni i moraju se boriti protiv opasnosti od samoće. Oni čak i nisu najbolji učitelji ljudima budući da su bili toliko dugo odvojeni od njihovog intelektualnog i duhovnog života. Oni ne znaju kako odgovoriti na njihove poteškoće niti mogu ispuniti njihove potrebe. Oni toliko dobro poznaju kršćansku doktrinu i filozofiju da su zaboravili religiju vlastite zemlje. Crkvena zajednica nije rasla zajedno s njima niti oni sa zajednicom. Oni dolaze, kao što je to slučaj, izvana, i samo pojedini izuzetni ljudi među njima, mogu naučiti kako nadvladati tu poteškoću (Allen, 1912, 141-42).

Da bi se izbjegle ove situacije u kojima se teolozi vraćaju u svoje zajednice s puno znanja i informacija, ali bez povezanosti sa zajednicom u kojoj služe i s osjećajem nemoći da pomognu ljudima u stvarnim životnim problemima, teološko obrazovanje treba biti usko povezano s Crkvom i imati za cilj osposobiti ljude za praktičan život služenja.

Povezanost teološkog obrazovanja i Crkve

Kao što je vidljivo iz Allenovog opažanja, ako teološko obrazovanje odvojimo od Crkve, onda ono ne služi Crkvi nego samom sebi, a akademija postaje zasebno tijelo koje ima svoj vlastiti jezik (kojeg ljudi izvan akademije ponekad teško razumiju), kulturu, vrijednosti, život... itd. Stoga McKinney (1982, 91) upozorava da obnova teološkog obrazovanja slijedi onda kada se napori usmjere na Crkvu i stavi se njezina služba u središte. Usmjerenost na obrazovanje za služenje/službu izoštriti će ciljeve obrazovanja, dovesti do stvaranja prikladnog kurikuluma, holističkog planiranja, kontekstualizacije teoloških programa i drugih pozitivnih pomaka.

Usmjerenost na Crkvu i osposobljavanje za crkvenu službu usmjerava teološko obrazovanje prema drugačijim vrijednostima. McKinney tako ustvrđuje da, ako je svrha teoloških škola obrazovanje za službu, onda se učinkovitost neke

11 Iz svog vlastitog iskustva kao anglikanskog misionara u Kini te djelovanja u Indiji, Africi i Kanadi, Allen piše u kontekstu kritiziranja zapadnog načina misionarstva koje čini lokalne vjernike ovisnima o njima, nameće im oblike rada koje lokalni vjernici ne razumiju te u konačnici djeluju kontraproduktivno.

škole ne mjeri brojem knjiga u knjižnici ili postotkom osoblja koje ima doktore, već koliki postotak onih koji su završili školovanje služi u crkvama (usp. McKinney, 1982, 90).

Trebamo razumjeti da je Krist iza sebe ostavio Crkvu, a ne teološke škole i fakultete te da Krist želi da njegova Zaručnica raste i razvija se. Zbog toga, akademija treba osnaživati Crkvu i imati udio u Božjoj nakani ne bi li Crkva bila mjesto pripremanja svetih za djelo služenja za izgradnju Tijela te da kao kolektiv prispije k jedinstvu u vjeri, spoznaji Sina Božjega, zrelosti i dosegne puninu veličine Kristove (Ef 4, 12-13). A da akademska teologija nije neprijatelj rasti i zrelosti Crkve ustvrđuje i Fáiinche Ryan koja pozivajući se na Tomu Akvinskog smatra kako je bavljenje teologijom sakramentalna aktivnost koja vodi ka posvećenju i spasenju duša onih koji se bave njome (usp. Ryan, 2009, 75). Iako ovaj izričaj predstavlja rimokatoličku teologiju, osnove za ovu tvrdnju itekako ima, jer ako shvatimo da teologija ima fokus na Bogu, a ne na nama (usp. Ryan, 2009, 85), spoznaja Boga ima snagu promijeniti i posvetiti osobu, i učiniti je sudionikom u Božjem životu (u smislu posvećenja, transformacije i oboženja) (usp. Ryan, 2009, 82). Stoga Ryan s pravom postavlja pitanje: "Da li teolozi, zapravo, da li Katolička crkva očekuje da studenti postanu oblikovani i promijenjeni tijekom studiranja teologije?" (Ryan, 2009, 87) te zaključuje: "Teologija koja je sacra doctrina je i imenica i glagol, sadržaj kao i djelovanje, ona može promijeniti one koji ju prakticiraju, ali samo ako vjeruju" (Ryan, 2009, 88).

Promišljajući Pavlovu metodologiju uspostavljanja crkava, Allen primjećuje kako je Pavao proveo oko šest mjeseci u određenoj zajednici i za to je vrijeme poučavao obraćenike osnovnim elementima vjere, uspostavljao je potrebne službe te je odlazio dalje, ali su zajednice nastavile rasti u sili Svetoga Duha (usp. Allen, 1912, viii). Budući da sam Allen na početku 20. st. kritizira teološko obrazovanje koje je neučinkovito u osposobljavanju crkvenih radnika (usp. Allen, 1912, 139-42), s koliko se više izazova današnje teološko obrazovanje suočava u ovom našem razdoblju? Suvremene izazove teološkog obrazovanja Peter Kuzmič (2009, 146-47) sažima na sljedeći način:

Živimo u svijetu velikih promjena i sve složenijih duhovnih izazova. Od Kristovih se sljedbenika traži ne samo da budu pozorni na ono što im Bog govori kroz biblijsku objavu, nego i da razumiju što im svijet i njihovi suvremenici kažu u svom traganju za istinom i smislom života. Od kršćanina, a napose svećenika, s pravom se očekuje da zna čitati ne samo svoju Bibliju, nego i znakove vremena u kojemu živi.... Strujanja različitih ideja, misaonih pravaca i duhovnosti koje su indiferentne prema biblijskom kršćanstvu ili mu se čak izravno suprotstavljaju traže novo premišljanje i izoštravanje kršćanskih misli i poruke....Promjene koje donosi opći napredak (koji isto treba staviti pod upitnik) i slobodno kretanje ljudi i ideja traže pronalaženje novih putova kako bi se staro i nepromjenljivo Evanđelje na svjež i razumljiv način moglo doni-

jeti 'novom' čovjeku i vremenu. Samo ponavljanje starih kršćanskih obrazaca i biblijskih citata tu nije dovoljno.

Budući da suvremeno teološko obrazovanje zahtijeva ne samo poznavanje biblijske objave, već i poznavanje i razumijevanje svjetskih svjetonazora i ideja, integriranje teologije s drugim disciplinama kao što su filozofija (vidi Thomas, 2002, 17-20), sociologija, antropologija, psihologija, lingvistika i druge discipline (usp. Osborne, 1991, 367), teološko obrazovanje 21. st. stavlja pred još veće izazove nego u Allenovo vrijeme. Drugim riječima, teološko obrazovanje koje je danas suočeno s bezbrojnim mogućnostima i izazovima može lakše izgubiti svoj fokus, cilj i svrhu, nego u prijašnjim vremenima, no da bi se to izbjeglo, fokus akademskog teološkog obrazovanja treba na prvome mjestu biti spoznaja i ljubav prema Bogu kao i vršenje njegovih zapovijedi, a iz toga bi trebala proizaći usmjerenost na služenje Crkvi i svijetu.

Peter Wagner ima pak mišljenje kako je današnje akademsko teološko obrazovanje zastarjeli model koji se temelji na akademskom modelu klasičnih europskih sveučilišta koje osposobljava teologe-teoretičare koji se onda ne mogu snaći u stvarnom životu s praktičnim životnim problemima (usp. Wagner, 2010, 118). Ovakvo obrazovanje kod studenata stvara kritički um, a vrlina koja se nagrađuje jest kritičizam.¹² Fakulteti opremaju buduće pastore znanjem iz Biblije, izvornih jezika, crkvene povijesti, filozofije, teologije i crkvene politike, ali im uskraćuju učenja o duhovnom životu, kulturi, evangelizaciji i drugim praktičnim dijelovima službe (usp. Wagner, 118, 121). Wagner stoga predviđa da će u budućnosti crkvene zajednice, a ne tradicionalni teološki fakulteti i biblijske škole biti primarna mjesta i poligon za obuku službenika (Wagner, 2010, 128). U skladu s time, crkve koje su dio "nove apostolske reformacije" stvorit će takve obrazovne programe u kojima se ne zahtijeva akademski stupanj obrazovanja, već se naglasak stavlja na prenošenje načina i pomazanja za plodnu službu, a ne toliko informacija. Nadalje, nema ispita i ocjena, 80% programa obuhvaća izravnu praktičnu primjenu za aktivnu službu, a 20% programa sastoji se od teoretskog dijela koje daje biblijske i teološke temelje (usp. Wagner, 2010, 132-33).

Wagnerovo predviđa prilično negativnu budućnost akademskom teološkom obrazovanju, no vjerujem da griješi u sljedećem: tradicionalni teološki fakulteti ne isključuju potrebu postojanja biblijskih škola unutar crkvenih zajednica i obrnuto, te smatram da je ovakva dihotomija nepotrebna. Međutim, oba modela obrazovanja imaju neke prednosti i jakosti koje mogu postati njihove najveće slabosti. Biblijske škole (bilo one koje se nalaze unutar lokalnih zajednica

12 Možda je stvar u prijevodu s engleskog na hrvatski, ali kritički um i kritičko promišljanje nije isto što i kritičizam i kritiziranje. Ovo prvo je nužno i pozitivno; ovo drugo je negativno i treba biti odbačeno. Nadam se da Wagner pravi razliku između ovog dvoga.

ili one koje nisu dio akademskog obrazovanja) stavljaju naglasak na *praktičnu primjenu* znanja koje se poučava, dok akademske škole nude manje prakse, ali više kvalitetnog znanja/informacija. Ono što može postati slabost biblijskih škola jest nuđenje površnog i nedovoljno kvalitetnog znanja,¹³ a akademske teološke škole mogu postati škole koje stvaraju ljude “velikih glava”, a “maloga srca”. Izazov i za jedne i za druge jest sljedeći: kako prevladati dihotomiju između akademske teologije i treninga za službu te kako integrirati kognitivno učenje zajedno s konkretnim aktivnim učenjem (usp. Anderson, 2004). Shodno tome, budućnost teološkog obrazovanja nije pesimistična kao što to Wagner tvrdi, već prije svega ovisi o uspješnom svladavanju gore navedenog izazova.

Teološko obrazovanje i katoličnost Crkve

Iako se među kršćanima može često čuti kako postoji samo jedna istinska Crkva Isusa Krista, u realnosti smo svjedoci postojanja mnogobrojnih denominacija i podjela među kršćanima. Ne samo da postoje različite definicije i gledišta tko sve sačinjava istinsku Crkvu, a tko nije dio nje, već kršćanstvo ima problem kako prepoznati, odrediti i živjeti tu *katoličku* ili *sveopću* dimenziju Crkve. No da situacija bude još gora, kršćanstvo je unutar sebe podijeljeno raznim teologijama, teološkim sustavima, i gledištima koja su često međusobno isključiva.

U takvoj situaciji spomen sedam ekumenskih koncila u povijesti Crkve (od 325. god. do 787. god.) čija *ekumeničnost* leži u činjenici da su na tim saborima bili prisutni kršćani iz cijelog svijeta (usp. Campbell, 1996, 23) čini se kao nemoguća misija. Govoreći o sedam ekumenskih sabora, *The Encyclopedia of Christian Literature* ističe karakter odluka koje su tamo donesene:

Vjeroispovijesti koje su ti sabori proizveli bile su konsenzualne budući da su izražavale ujedinjeno slaganje vjernih, konfesionalne u svojoj funkciji katehetskog i liturgijskog izražavanja pravovjerja, kristološke u svojem nastojanju da pojasne teološka pitanja i kontraverze glede naravi Isusa Krista i Trojstva, te katoličke u svojem ekumenskom fokusu...(Conniry, 2010, 54).

Iako u današnjem vremenu postoji ekumenski pokret u kojem pripadnici raznih crkvenih denominacija sudjeluju u teološkim raspravama, teško je očekivati da ćemo ikada u budućnosti Crkve doživjeti okupljanje svih kršćana na crkvenim saborima na način koji će biti jednak ili sličan tim ekumenskim saborima. No može li teologija donijeti pozitivan pomak u tome smjeru?

13 Dokaz tome je i izjava Roberta Banksa (1999, 8) koji govoreći o biblijskim školama u SAD-u izjavljuje: “Over the years, in fact, most Bible and missionary colleges have progressively become more academic in their character”.

Jedna od karakteristika sedam ekumenskih koncila bila je okupljanje kršćana *sa svih strana svijeta* da razgovaraju o određenim problemima. Gledano sa stanovišta crkava reformacijske baštine u Hrvatskoj, lokalne crkve određene denominacije možda i njeguju određeni dijalog, ali među-denominacionalni teološki dijalog vrlo je rijedak. Čak i ako je on prisutan, upitno je koliko postoji spremnost učenja od "ovih drugih", a da se dijalog ne svodi samo na obranu vlastitih teoloških postavki i dokazivanja da su "ovi drugi" u krivu. I ako same crkvene zajednice i denominacije možda nemaju potrebu ili želju za međusobnim teološkim dijalogom i učenjem, akademska teologija može potaknuti i biti katalizator i kontekst odvijanja tih i takvih razgovora. Teolozi, pripadnici pojedinih denominacija (koji bi po naravi svojeg posla trebali biti skloni slušati i učiti od drugih) mogu pomoći svojim lokalnim crkvama i denominacijama u ostvarivanju dijaloga između crkava u pogledu kršćanskih doktrina i vjerovanja. Uistinu, teologija može pomoći crkvama u njegovanju teološkog dijaloga koji prelazi okvire denominacionalne pripadnosti te tako doprinosi prepoznavanju, učenju i prihvaćanju drugih dijelova Crkve. Ili možemo to reći na ovaj način: "ako crkve neće međusobno razgovarati, onda će to umjesto njih uraditi teolozi."

Zaključak

Krist je svojim djelovanjem uspostavio Crkvu, a ne akademske teološke institucije, no to ne znači da pouka i učenje nisu bile sastavni dio kako njegovog djelovanja tako i života Crkve. To znači da bi akademija trebala dolaziti iz redova Crkve i biti aktivno uključena u nju, jer se na taj način sprječava postojanje negativne dihotomije tj. postojanja nesklada između Crkve i akademije. Teološko obrazovanje koje nije povezano s Crkvom i ne pomaže Crkvi u razvijanju njezine službe nema baš prevelike svrhe, no ukoliko jest, tada crkvena zajednica pruža nužan korektiv i zaštitu akademiji da ne postane špekulativno teoretska disciplina te ujedno omogućuje kontekst u kojem se stečeno akademsko znanje može primijeniti. Baconova izreka "znanje je moć" u životu i radu Crkve ne drži vodu ukoliko oni koji nešto "znaju" ne poznaju Boga, nisu pomazani Duhom Svetim, nemaju iskustva o onome što govore, i svjedočanstvo življenja onoga što poučavaju i govore. A ako ovome pridodamo pojavu globalizacije, kolanje raznih ideja te pojavu novih disciplina, temeljenje evandeoskog teološkog obrazovanja na Božjoj objavi - Bibliji ne samo da je imperativ, nego i presudan faktor koji će osigurati da teološko obrazovanje ne potone i izgubi se u izobilju ljudske mudrosti.

Stoga je ovakva vrsta teološkog obrazovanja pozitivna i nužna za razvoj Crkve i vjernici se ne bi trebali kloniti ili bježati od akademskog teološkog obrazovanja kao nečeg što je negativno i pogubno za duhovni život. D. A. Carson iznosi zanimljivo opažanje kako proučavanje Biblije u sklopu teološkog studija zahtijeva

od studenta proces "distanciranja." Kada se osoba koja je iskrena i predana Bogu, koja njeguje žarki molitveni život te želi bolje upoznati Božju riječ suoči s grčkom morfologijom, sintaksom, sintaktičkim dijagramima i tome sl., ona se može postaviti na jedan tri načina: može odabrati obrambeni pijetizam koji odbacuje i prezire bilo kakav oblik intelektualizma; može postati uvučena u intelektualizam u kojem nema mjesta za štovanje; ili može nekako izdržati do promocije kada će biti izbavljena povratkom u stvarni svijet. No Carson se zalaže za proces "distanciranja" koji jest neugodan, ali donosi pozitivne rezultate.¹⁴ Budući da se biblijskom tekstu često pridaju značenja koja on ne sadrži (koja su često posljedica tradicija i shvaćanja koja smo primili od drugih), ukoliko želimo da Božja riječ dovrši svoje djelo trajnog obnavljanja u nama, moramo ju iznova i nanovo čuti (usp. Carson, 1984, 14). Stoga Carson (1984, 21-22) kaže:

Kad god nastojimo razumjeti misao teksta...ako ga želimo razumijeti kritički – tj. ne na proizvoljan način, nego na osnovi dobrih razloga, i kao što je autor namjeravao da ga razumijemo – mi moramo najprije razumijeti prirodu i stupanj razlika koji odvaja naše razumijevanje od razumijevanja teksta....samo tada misao koju tekst nosi može početi oblikovati našu misao tako da ga možemo istinski shvatiti....Ispada da, ako vas institucija poučava kritičkoj misli...nužno ćete osjetiti neku vrstu dislokacije i uznemirujućeg distanciranja. Neka manja institucija ne mora biti toliko uznemirujuća: studenti se jednostavno potiču na učenje. Ali ne i da procjenjuju.

Budući da teološko proučavanje Biblije ima za cilj povezati i oblikovati naše razumijevanje u skladu s onime što nam tekst poručuje, distanciranje nije nešto negativno. Štoviše, "kršćanski život, vjera i misli koje proizlaze iz ovog dvostrukog procesa biti će još robusnije, još više duhovno budnije, s većom sposobnosti razlikovanja, još više u skladu s Biblijom te kritičnije nego što bi to inače bili" (Carson, 1984, 22).

Zato je kršćansko akademsko teološko obrazovanje koje se temelji na Bibliji, koje ima za cilj pomoći Crkvi da raste i koje osposobljava vjernike za službu, nešto pozitivno. Ono može biti negativno i bolno, ali samo utoliko jer nas prisiljava

14 I dok ovaj proces donosi pozitivne stvari u život pojedinca, taj isti pojedinac može uzrokovati probleme unutar svoje lokalne zajednice. Naime, studij teologije studentu može donijeti nove i proširene vidike. No pojedinac se vraća u svoju lokalnu zajednicu koja ne dijeli te njegove spoznaje i proširene vidike te nije spremna poput tog pojedinca možda mijenjati neke stvari. Već sama ta činjenica može uzrokovati probleme kako za lokalnu crkvu tako i za tog pojedinca. Upravo se zato ponekad pastori lokalnih zajednica boje poslati nekoga na teološki studij i protive se studiju teologije jer to doživljavaju kao svojevrsnu prijetnju: bilo da smatraju kako im je pojedinac koji je možda teološki obrazovaniji prijetnja njihovom pastirskom položaju, bilo zbog negativnih iskustava u prošlosti kada su pojedinci unutar njihovih zajednica koji su završili teološke studije pokušali "na silu" uvesti neke promjene koje su pak dovele do loših posljedica.

da odbacimo naša kriva tumačenja i pretpostavke. Stoga rješenje nije u ukidanju akademskog teološkog obrazovanja i odbacivanja razvijanja kritičkog uma kao što Wagner predlaže, nego u "izbavljenju" teološkog obrazovanja od teoretiziranja i nepraktičnosti i smještanju u kontekst Biblije, Crkve i prakse te razvijanju kritičnosti (ne kritiziranje i kritizerstvo jer svatko može kritizirati, a teško je biti kritičan) koja će nam pomoći da primamo i prepoznamo ono što je dobro i odbacimo ono što je loše.

Literatura

- Allen, Roland (1912). *Missionary Methods: St. Paul's or Ours?* London: Robert Scott.
- Anderson, Allan (2004). "Pentecostal-Charismatic Spirituality and Theological Education." *PentecoStudies*, Vol. 3, No. 1.
- Biblijski institut Zagreb. "Nastavni plan – preddiplomski studij teologije." http://www.bizg.hr/attachments/051_Nastavni-plan.pdf, posjet 21.06. 2013.
- Banks, Robert J. (1999). *Reenvisioning Theological Education: Exploring a Missional Alternative to Current Models*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Campbell, Ted A. (1996). *Christian Confessions: A Historical Introduction*. Louisville: Westminster John Knox Press.
- Carson, D. A. (1984). *Exegetical Fallacies*. Grand Rapids: Baker Book House.
- Conniry, Charles J. Jr. (2010). "Creedal and Early Conciliar Literature." U: George Thomas Kurian & James D. Smith III (ur.), *The Encyclopedia of Christian Literature Vol 1*. Lanham: Scarecrow Press & Rowman & Littlefield Publishing Group, str. 53-56.
- Davies, D. P. (2008). "Who does Theology?" *Transformation*, Vol. 25, No. 2-3 (Travanj/Svibanj 2008): 73-79.
- Evandeoski teološki fakultet. "Teološki studij - diplomski studijski program 2005./2006."
- Griffiths, Michael C. "Theological Education Need Not be Irrelevant." *Vox Evangelica* 20 (1990): 7-20.
- "ICETE Manifesto on the Renewal of Evangelical Theological Education." *ICETE. org*. <http://www.icete-edu.org/manifesto/index.htm>, posjet: 01.09. 2013.
- Johnson, Bill (2006). *Kad nebo osvaja zemlju*. Osijek: Izvori.
- Katolički bogoslovni fakultet Zagreb. "Red predavanja 2012/13." http://www.kbf.unizg.hr/upload/files/392_180-predavanja_2012.pdf, posjet 21. 06. 2013.

- Kuzmič, Peter (2009). *Vrijeme i vječnost*. Osijek: Matica hrvatska.
- Markham, Ian (2010). "Theological Education in the Twenty-first Century." *Anglican Theological Review* Vol. 92, No. 1, (Siječanj 2010): 157-165.
- McGrath, Alister (2006). *Uvod u kršćansku teologiju*. Teološki fakultet "Matija Vlačić Ilirik" Zagreb & Ex libris, Rijeka.
- McKinney, Larry J. (2003). "Evangelical Theological Education: Implementing Our Own Agenda." Paper presented 20 Aug 2003 at the ICETE International Consultation for Theological Educators High Wycombe, UK (2003): 1-16.
- McKinney, Louis (1982). "Why Renewal is Needed in Theological Education." *Evangelical Missions Quarterly* (Travanj 1982): 85-96.
- Migliore, Daniel L. (2004). *Faith Seeking Understanding*. Eerdmans Publishing Company: Grand Rapids.
- Moreau, Scott A. (2011). "Evangelical Missions Development, 1910 to 2010, in the North American Setting: Reaction and Emergence." U: Beth Snodderly and A. Scott Moreau (ur.), *Evangelical and Frontier Mission Perspectives on the Global Progress of the Gospel*, Oxford: Regnum Books International, str. 3-46.
- Osborne, Grant (1991). *Hermeneutical Spiral*. Grand Rapids: IVP.
- Ozment, Steven (1980). *The Age of Reform 1250-1550*. New Haven & London: Yale University Press.
- Paver, John E. (2006). *Theological Reflection and Education for Ministry*. Aldershot: Ashgate.
- Placher, William C. (2003). "Why Bother with Theology." U: William C. Pacher (ur.), *Essentials of Christian Theology*. Louisville: Westminster John Knox Press.
- Rowdon, Harold H. "Theological Education in Historical Perspective." *Vox Evangelica* 7 (1971): 75-87.
- Ryan, Fáinche (2009). "Theology as a Road to Sanctification?" *Irish Theological Quarterly*. Vol. 74 (2009): 75-88.
- Teološki fakultet "Matija Vlačić Ilirik." *Program studija, preddiplomski sveučilišni studij Protestantska teologija*. <http://www.tfmvi.hr/program-studija/index.html>, posjet 21. 06. 2013.
- Thomas, R. L. (2002). *Evangelical Hermeneutics: the New Versus the Old*. Grand Rapids: Kregel.
- Volf, Miroslav. "Teologija treba biti kritička." *Križ života*. <http://www.kriz-zi-vota.com/interview/6284/miroslav-volf-teologija-treba-biti-kritika/>,

posjet 27. 06. 2011.

Wagner, Peter C. (2010). *Crkva koja se mijenja*. Zagreb: Riječ Života.

Wells, David F. "The Nature and Function of Theology." *Religion online.org*.
<http://www.religion-online.org/showarticle.asp?title=10>, posjet 27.06.2011.

Wink, Walter (1973). "The Bible in Human Transformation." *Religion online.org*.
<http://www.religion-online.org/showchapter.asp?title=652&C=878>,
posjet: 01.09. 2013.

Ervin Budiselić

Apology of Theological Education

Abstract

Since sometimes formal theological education is considered as unnecessary, this article offers an apology of academical theological education by claiming that doing theology is not only a privilege of elite theological circles but all believers. If that is the case, then the discussion should not be focused on arguments for or against theological education, but on the question of what kind of theology we do and how qualitative it is. The author offers a short historical survey of the development of theology as an academical discipline, speaks about current challenges that theological education is faced with, and discusses the future of it. The future of theological education the author sees in using the Bible as the foundation for theology, the importance of practice as the final goal of theological education and in serving and helping the Church to reach maturity and unity of faith.